

1916

P R E S - S E R V I S

NOVINSKO-IZDAVACKO PREDUZECE SAVEZA
NOVINARA JUGOSLAVIJE
PRESS PUBLISHING ENTERPRISE OF THE FEDERATION
OF YUGOSLAV JOURNALISTS
BEOGRAD — Knez Mihajlova 2/X — Pošt. fah 842
Tel. 621-578 Cek. račun 101-11/1-804
Current Account with
Yugoslav National Bank

SLUŽBA DOKUMENTACIJE
CLIPPING SERVICE

Isečak iz lista
Newspaper cutting

ТРУДБЕНИК

- 9. X. 1966

41 / 8

Јордан Грабулоски: Детал од споменикот на партизанските гробишта во Бутел

Иако изгледа парадоксално, наполно е точно ако се констатира дека дела со тематика од НОБ во нашата ликовна уметност не се остварила во голем број. Главната причина за тоа е сосема јасна: во времето кога темата на НОБ беше актуелна, Македонија имаше само мал број уметници, меѓу кои исклучиво еден-двајца посериозно се зафатија да третираат на ликовен план моменти од таа тема, која во другите Републики, а особено во другите социјалистички земји беше нашироко прифатена, па дури неколку години таа претставуваше единствен извор за ликовно изразување, постепено создавајќи го еден од најактуелните и најоспорувачите правци на современата светска уметност — социјалистичкиот реализам.

Впрочем, заради споменатата причина, во македонската уметност, која тукуречи тогаш почна да воскреснува по долгот застој на нашата голема средновековна уметност (иконографија и фреско сликарство по осамените македонски манастири), социјалистичкиот реализам најде на сосема слаб одглас. И двајцата наши најголеми сликари, Лазар Личеноски и Никола Мартиноски, во кои веќе беше внедрен духот на модерните европски ликовни концепции, недоволно ги реализираа можностите на борбената инспирација. Исто така и нашиот најдоследен импресионист Димитар Пандилов, ни во тоа време не престана да го слика идиличниот живот на своето родно поднебје, како и својот интимен свет.

Меѓутоа уметниците што пројавија интерес за оваа тема се Томо Владимишки и скулпторот Димче Тодоровски. Владимишки во склопот на својот импресионистички стил ги слика мачните мигови од животот на партизаните „Партизанска колона“ и таа, додека Димче Торовски ја создаде најрепрезентативната скулптура од тој ден, која настанала како инспирација на поемата „Јама“ од Иван Горан Ковачик, и која го доби истиот наслов. Оваа скулптура, која до денешен ден не го има добиено место што го заслужува во нашата уметност, и за која не е кажано повеќе од неколку банални фрази, претставува ремек-дело на македонската скулптура и едно од највредните остварувања во целокупната југословенска скулптура во војната. Во неа неразделно се мешаат елементите на традиционалните пластични вредности и богатите современи искуства, кои најмногу се евидентни во начинот на третманот на ликовната форма. „Јама“ на Тодоровски е интересна од повеќе аспекти: и како идејно и како анатамско-пропорционално, и како композициско решение таа претставува дело кое е достојно на тешкотите и маките на Народноослободителната борба. Иако делата што се компонирани во круг (символизирање на јама) ги линеи свирепиот терор и претставуваат крајно распаѓање на човечкото тело, не рафаат кај гледачот само пессимистички чувства, туку и силни чувства на протест против минатите страдања

— Во делата со тематика од НОБ

и против евентуалните нови заканувања на такви страдања. „Јама“ и другите дела на Тодоровски, што третираат иста тематика, се исполнети со високи ликовни вредности и со длабоки хумани пораки.

Подоцна, со појавата на нови имиња во нашата современа ликовна активност, ќе се појават и нови дела што ќе ја воспостават славната борба на нашиот народ против фашистичкиот окупатор. Особено еден сликар и еден скулптор, со вонредна уметничка дарба и со ретка смисла за монументална креација, ќе го посветат речиси целото нивно творештво исклучиво кон обработка на мотиви од оваа неисцрпна тема. Тоа се Борко Лазески (сликар) и Јордан Грабулоски (скулптор). Фреската на Борко Лазески на еден од долгите сидови во скопската железничка станица позната му е на секој наши граѓанин. За жал, катастрофалниот земјотрес што го снајде нашиот град заедно со станицата го урна и ова дело што претставуваше гордост на нашето модерно фреско-сликарство. Таа фреска со монументални димензии, вклучувајќи еволуцијата на револуцијата на нашиот народ, опфаќајќи ги во себе сите компоненти на борбениот дух, изразувајќи се понекогаш со реални облици, понекогаш со силно стилизирани (пикасовски) форми, а понекогаш дури и со симболи. Големиот број ликови на мажи, жени и деца, на маченици и на револуционери, цивили и војници, изопачените непријателски ликови, фигури на коњи и на разно оружје, згрчените или замавнатите раце, полетот на борбените тела, ја создаваат атмосфера на борбените тела, ја создаваат атмосфера на Револуцијата. Одредената тема на оваа грандиозна фреска ни најмалку не ѝ пречи на нејзината неспоредлива ликовна вредност. Не може да ѝ се постави забелешка ни на нејзината ликовна техника, ни на нејзините идејни решенија. Таа во себе го носи самиот дух на НОБ.

Творештвото на современиот македонски скулптор Јордан Грабулоски е тесно и исклучиво поврзано за темата од НОБ. Неговите скултурални споменици широк Републиката претставуваат разни моменти од херојството на нашиот народ. Почнувајќи од скултуралната композиција пред Историскиот музеј во Скопје, преку споменикот во Тутунскиот комбинат во Прилеп, што е направен во спомен на штрајкот од 1941 год., потоа преку споменикот во Кичево (едно ремекдело на македонската скулптура, кое претставува свечен споровод на еден загинат партизан), преку споменикот во Ваташа, во Белчишта и најпосле преку споменикот на Партизанските гробишта во Битола (негово секако капитално дело), Јордан Грабулоски значи вистински скулптор на НОБ. Како и во дел

ГОЛЕМИ ЛИКОВНИ И ХУМАНИ ВРЕДНОСТИ

што ги спомнавме погоре, така и во делата на Грабулоски на исто рамниште стојат тематска и ликовната преокупација. Дури кај некои скulptури ликовната постапка станува приоритетна во споредба со тематската определеност.

Делата на Грабулоски се одликуваат со монументални зафати, со голема стрипли-монументални зафати, со голема стрипливост при изработката на обликованите дела, со логични односи на статиката и на динамиката, со ефикасно компонирање на мноштвото фигури и со допадлива стилизација, која им дава на скулпторите внатрешна сила. И уметничката цел на Грабулоски е: преку своите дела да ја предаде идејата за љубов кон татковината и за нејзината херојска одбрана. Меѓу нашите ликовни уметници можеби токму овој скулптор, покажува како може вистински да се доживее и да се креира темата на НОБ, што значи да се изразат хуманите пораки на уметникот, а истовремено да се зачуваат ликовните вредности, без кои не може да се замисли ниедно уметничко дело, независно од какви богати извори ја прпе својата инспирација.

Паскал ГИЛЕВСКИ